

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TÜRKİYE'DE EKONOMİYE OLAN GÜVEN ALGISI: SOSYAL VE POLİTİK AÇIDAN AMPİRİK KANITLAR

The Perception of Confidence in the Economy in Türkiye: Empirical Evidence from Social and Political Perspective

Yusuf KORKMAZ*^{ORCID}

Halil TUNALI**^{ORCID}

Yazar Bilgileri

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, e-mail:

yusufkorkmaz@tarsus.edu.tr

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, e-mail: gmhtunali@gmail.com

Anahtar Kelimeler:

Ekonomik Güven Endeksi,
Fourier Nedensellik,
İşsizlik,
Transfer Harcamaları.

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye'de Ekonomik Güven Endeksi'nin (EGE) sosyal ve politik etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Literatürde Ekonomik Güven Endeksi'nin birçok ekonomik değişkenle etkileşim halinde olduğu bilinmektedir. Bu etkileşimler sanayi üretiminden döviz kurlarına, hisse senedi piyasalarından konut fiyatlarına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Çalışmada sosyal etkiler kapsamında, işsizlik ve sosyal harcamalar ele alınırken politik etkiler açısından ise hükümet etkinliği incelenmektedir. Çalışmada 1993-2023 dönemine ait aylık veriler kullanılarak değişkenler arasında nedensellik analizi yapılmıştır. Fakat veri kısıtı nedeniyle ekonomik güven endeksi ile hükümet etkinliği arasındaki nedensellik analizi 2002-2022 dönemi baz alınarak analiz edilmiştir. Yapılan ampirik testler sonucu işsizlik oranı ile ekonomi güven endeksi arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Transfer harcamaları ile ekonomi güven endeksi arasında yapılan Fourier nedensellik analizine göre ise transfer harcamalarından ekonomi güven endeksine doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak hükümet etkinliği ile ekonomi güven endeksi arasında yapılan nedensellik testine göre ise hükümet etkinliğinden ekonomi güven endeksine doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye'de Ekonomik Güven Endeksi'nin sosyal ve politik etkilerini analiz ederek, endeksin sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve politik açıdan da ne kadar önemli bir gösterge olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çerçevede yapılan analizler, Türkiye ekonomisinin ve toplumunun ekonomik güvenle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçlarının sosyal politikaların ve politik stratejilerin belirlenmesinde literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Author Information

* PhD Student, İstanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Economics, e-mail: yusufkorkmaz@tarsus.edu.tr

** Prof., İstanbul University, Faculty of Economics, Department of Economics, e-mail: gmhtunali@gmail.com

Keywords:

Economic Confidence Index,
Fourier Causality,
Unemployment,
Transfer Expenditures.

ABSTRACT

This study aims to analyse the social and political effects of the Economic Confidence Index (ECI) in Turkey. It is known in the literature that the Economic Confidence Index interacts with many economic variables. These interactions range from industrial production to exchange rates, from stock markets to housing prices. The study analyses unemployment and social expenditures in terms of social effects and government effectiveness in terms of political effects. In the study, causality analyses are performed between variables using monthly data for the period 1993-2023. However, due to data limitations, the causality analysis between economic confidence index and government effectiveness is analysed based on the period 2002-2023. As a result of the empirical tests, no causality relationship was found between the unemployment rate and the economic confidence index. According to the Fourier causality analysis between transfer expenditures and economic confidence index, a causality relationship was found from transfer expenditures to economic confidence index. In addition, according to the causality test between government effectiveness and economic confidence index, it was concluded that there is a causality relationship from government effectiveness to economic confidence index. In conclusion, by analysing the social and political effects of the Economic Confidence Index in Turkey, this study aims to reveal how important the index is not only in economic but also in social and political terms. The analyses conducted within this framework show how the Turkish economy and society interact with economic confidence. The results of the analyses are expected to contribute to the literature in determining social policies and political strategies.

1.GİRİŞ

Ekonomik güven, bireylerin ve kurumların ekonomik ortam hakkındaki beklentilerini ve duygularını yansıtan kritik bir göstergedir. Ekonomide güven faktörü, taraflar arasındaki belirsizliklerin ortadan kalkmasına ve işletmelerin gelişimine katkı sağlar. Aynı zamanda işletmelerin dış şoklara karşı dayanıklı olmasını ve işletmelerdeki organizasyon yapısı içerisinde alt kademelere daha fazla sorumluluk yüklenebilme olanağı sağlar (Gökalp, 2003, s.165-167). Ekonomik güven işletmeleri olduğu kadar ekonominin genel durumunu da etkileyen bir faktördür. Globalleşmenin getirdiği etkiyle birlikte sermaye akımlarının yönünün belirlenmesinde ve güvenli ekonomik bilgiye ulaşılmasında şeffaflık ve ekonomik istikrarın rolü giderek daha önemli hale gelmiştir (Tekin ve Zeren, 2022, s.236). Ekonomik güvenin ölçülmesinde geçmişten günümüze farklı endeksler, göstergeler ve yöntemler kullanılmıştır. Başlangıçta daha çok içsel ekonomik verilere dayalı ölçümler yapılırken, günümüzde küresel etkileşimlerin artmasıyla tüketici güveni, yatırımcı algısı ve piyasa volatilitesi gibi unsurlar da bu ölçümlerde önemli bir yer tutmaktadır. Daha sonraları ise ekonomik güven, kredi derecelendirme kuruluşlarının faaliyete başlaması ile birlikte kredi derecelendirme notları aracılığıyla belirlenmeye başlanmıştır. Kredi derecelendirme kuruluşlarının siyasi ve benzeri durumlardan etkilenerek güvenilirliğini yitirmesinden sonra CDS (Credit Default Swap) ve çeşitli endeksler oluşturularak ekonomik güvenin ölçülmesi hedeflenmiştir (Demir ve Eminer, 2014, s.108-109).

Türkiye’de ve dünyadaki çeşitli ülkelerde oluşturulan tüketici güven endeksi, reel kesim güven endeksi, yatırımcı güven endeksi ve ekonomik güven endeksi gibi göstergeler ekonomik güvenin ölçülmesinde takip edilen endekslerdendir. Bu endeksler, ekonomik aktörlerin geleceğe yönelik beklentilerini, güven seviyelerini ve piyasa koşullarına duyarlılıklarını ölçerek ekonomik performansın bir yansıması olarak kullanılır.

Türkiye’de ekonomik güven endeksi, tüketici ve üreticilerin ekonomiye dair genel durumu, beklentileri ve eğilimlerini özetleyen bir bileşik gösterge olarak 2012 yılından itibaren hesaplanmaya başlamıştır. Bu endeks, tüketici güven endeksi ile birlikte mevsimsellikten arındırılmış reel kesim, hizmet, perakende ticaret ve inşaat sektörlerine ait güven endekslerinin alt bileşenlerinin ağırlıklandırılıp birleştirilmesiyle oluşturulmaktadır. Her sektörün endeksteği payı, o sektörün normalleştirilmiş alt endekslerine eşit şekilde dağıtılarak belirlenmekte, doğrudan güven endeksleri kullanılmamaktadır. Bu çerçevede, toplamda 20 alt endeks ekonomik güven endeksinin hesaplanmasında yer almaktadır. Her ayın ilk iki haftasında toplanan veriler ışığında bu alt endeksler yeniden hesaplanır. Ekonomik güven endeksi 100’ün üzerinde olduğunda genel ekonomik görünümde iyimserlik, 100’ün altında olduğunda ise kötümserlik sinyali vermektedir (TÜİK, 2023).

Ekonomik güven, sosyal yaşamın ve politik istikrarın temel bileşenlerinden biridir. Bireylerin ve işletmelerin geleceğe dair güven duymaları, tüketim ve yatırım kararlarını doğrudan etkiler. Güven seviyesi yüksek olduğunda, tüketiciler daha fazla harcama yapma ve işletmeler yeni yatırımlar gerçekleştirme eğilimindedir. Bu durum, ekonomik büyümenin ve istihdamın artmasına katkıda bulunur. Ancak, ekonomik güvenin düşük olduğu dönemlerde, harcama ve yatırım eğilimleri azalabilir; bu da ekonomik daralmaya, işsizliğe ve sosyal huzursuzluğa yol açabilir (Özsağır, 2007, s.50). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik güven endeksleri sadece ekonomik performansın bir göstergesi olarak değil, aynı zamanda politik istikrarın bir barometresi olarak da görülmektedir. Ekonomik güvenin düşüşü, hükümetlere olan güvenin azalmasına ve toplumsal memnuniyetsizliğin artmasına neden olabilir. Özellikle seçim dönemlerinde ekonomik güvenin düşük seyretmesi, mevcut hükümetlerin oy kaybetme

riskini artırabilir ve yeni politik aktörlerin yükselişine zemin hazırlayabilir (Kavakcı ve Görmüş, 2018, s.83). Ekonomik güvenin sosyal etkileri de derin olabilir. Güven endeksindeki dalgalanmalar, bireylerin genel iyimserlik veya karamsarlık düzeylerini etkileyebilir, bu da sosyal uyumu, toplumsal huzuru ve bireylerin yaşam memnuniyetini doğrudan etkiler. Ekonomik belirsizliğin yüksek olduğu dönemlerde, bireyler ve haneler tasarruf eğilimine yönelebilir, bu da tüketim harcamalarını kısıtlayarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir.

Sonuç olarak, Türkiye’de ekonomik güven endeksinin dalgalanmaları hem sosyal hem de politik düzeyde önemli etkiler yaratmaktadır. Ekonomik güvenin yüksek olduğu dönemler, genellikle ekonomik büyüme, toplumsal huzur ve politik istikrarla ilişkilendirilirken; düşük güven seviyeleri ekonomik durgunluk, sosyal gerilimler ve politik değişimlere yol açabilir. Bu nedenle, ekonomik güven endeksinin izlenmesi ve analiz edilmesi, sadece ekonomik planlamalar için değil, aynı zamanda sosyal politikalar ve politik stratejiler için de kritik öneme sahiptir.

Çalışmanın ilerleyen aşamalarında, öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmakta, ardından veri seti ve kullanılan yöntemin ayrıntılı açıklamaları sunulmaktadır. Bir sonraki bölümde ise araştırma konusu ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise elde edilen ampirik bulgulara dayanılarak politika önerileri verilmektedir.

2.LİTERATÜR TARAMASI

Konuyla ilgili alan yazın, ekonomik güven endeksinin sanayi üretiminden yabancı yatırımlara, hisse senetlerinden konut fiyatlarına kadar geniş bir yelpazede farklı ekonomik değişkenlerle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir.

Örneğin, sanayi üretimi ve ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında; Aytekin (2020) çalışmasında sanayi üretimi, döviz kuru ve ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiyi Türkiye’yi baz alarak incelemiştir. 2008-2020 yılları arasındaki aylık verilerin kullanıldığı çalışmada değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi analiz edilmiştir. Yapılan test sonuçlarına göre değişkenler arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiş olup bu değişkenlerde oluşacak bir gelişmenin Türkiye ekonomisini etkileyebileceği saptanmıştır. Benzer şekilde Aytekin ve Bozkaya (2021) tarafından yapılan çalışmada; Türkiye’deki makro göstergelerin ekonomik güven üzerindeki etkileri, 2008-2019 dönemine ait aylık veriler kullanılarak analiz edilmiştir. Ampirik bulgular, değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin var olduğu ve bu ilişkinin uzun dönemli bir ilişki olduğu yönündedir. Ayrıca Türkiye’de işsizlik, enflasyon ve ihracat değişkenleriyle ekonomik güven arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilirken; reel döviz kuru, sanayi üretimi ve ithalat değişkenleriyle ekonomik güven arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra Demirgil (2019) çalışmasında ekonomik büyümenin güven faktöründen etkilenip etkilenmediğini analiz etmiştir. Ekonomik güven endeksi ve sanayi üretim endeksi değişkenlerine ait 2010-2018 yıllarını kapsayan aylık verilerin kullanıldığı çalışmada yöntem olarak Autoregressive Distributed Lag (ARDL) eş bütünleşme testi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olduğu ve güven endeksinde oluşan %1’lik bir artışın, ekonomik büyüme üzerinde %0,56’lık bir artış meydana getirdiği tespit edilmiştir.

Literatürde hisse senedi endeksleri ile ekonomik güven endeksleri arasında da birçok çalışmanın varlığı tespit edilmiştir. Örneğin; Eyüboğlu ve Eyüboğlu (2017) hisse senedi endekslerinden Borsa İstanbul (BIST) Sınai, BIST 100 ve BIST Hizmetler endeksleri ile ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiyi 2012-2016 yıllarını kapsayan aylık

veriler ile incelemişlerdir. Yapılan nedensellik testi sonuçlarına göre endeksler ile güven endeksi arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Demir (2021), 2007-2020 yıllarına ait aylık verileri kullandığı çalışmada ekonomi güven endeksi ile çeşitli yatırım araçları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Analiz sonucunda ekonomi güven endeksinin, devlet iç borçlanma senetlerinin getirilerinin nedeni olduğu saptanmıştır; ancak ekonomi güven endeksinin genel bir öncü gösterge fonksiyonu taşımadığı görülmüştür. Ayrıca hisse senedi, döviz ve devlet iç borçlanma senetlerinden ekonomi güven endeksine doğru nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir. Zamanla değişen ilişkiler, kayan pencereler yaklaşımı ile değerlendirilmiş ve ekonomik güvenin düşük olduğu dönemlerde bu ilişkilerin güçlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak, Evcı (2019), ekonomik güven endeksi ile altın fiyatları, BIST 100 ve dolar kuru arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, Türkiye'ye ait 2007-2019 yıllarını kapsayan aylık verileri kullanmıştır. Yapılan nedensellik analizi sonuçlarına göre USD/TL kurundan ekonomik güven endeksine doğru tek taraflı bir ilişkinin olduğu, ekonomik güven endeksi ile altın fiyatları arasında herhangi bir nedenselliğin söz konusu olmadığı ve ekonomi güven endeksinden BIST100 endeksine doğru tek taraflı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Altın, dolar kuru ve ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan biri olan Güngör (2019), finansal yatırım araçlarından altın ve ABD doları ile ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiyi 2007-2017 yıllarını kapsayan veriler ile analiz etmiştir. Yapılan Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre ABD doları ve altın reel getirisi ile ekonomik güven endeksi arasında tek yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca her iki değişken ile ekonomik güven endeksi arasında negatif korelasyon olduğu, buna karşın altın ve ABD doları arasında pozitif korelasyon olduğu saptanmıştır. Barışık ve Dursun (2020) Türkiye'yi baz aldıkları çalışmalarında, ekonomik güven endeksi ile ABD dolar kuru ve altın fiyatları arasındaki ilişkiyi 2007-2019 dönemine ait aylık veriler ile analiz etmiştir. Elde edilen bulgular ABD doları, ekonomik güven endeksi ve altın değişkenleri arasında uzun dönemde bir eş bütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılan nedensellik analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasında kısa dönemli nedensellik ilişkisinin varlığı ortaya konmuştur.

Makroekonomik göstergeler ve ekonomik güven endeksi arasındaki çalışmalara bakıldığında da Tekin ve Zeren (2023) çalışmalarında, ithalat ve ihracat miktar endeksleri ile ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiyi nedensellik testi ile incelemiştir. Türkiye'ye ait 2013/1-2021/6 döneminin baz alındığı çalışmada, ekonomik güven endeksi ile ithalat ve ihracat miktar endeksleri arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde, Demir'in (2021) çalışması da makroekonomik göstergeler ile ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkiye odaklanmış ve ekonomik güvenin makroekonomik performans üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Her iki çalışma da, ekonomik güven endeksinin dış ticaret ve genel ekonomik aktivite ile nasıl ilişkili olduğunu göstermesi açısından literatüre önemli katkılar sunmaktadır.

Yalçın, Tıraşoğlu ve Çevik (2017) ekonomik güven endeksi ile bölgesel bazlı konut fiyat endeksi arasındaki ilişkiyi 2010-2017 dönemine ait aylık veriler ile ARDL sınır testi ve nedensellik testleri aracılığıyla incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre ekonomik güven endeksi ile Akdeniz ve Doğu Karadeniz bölgelerindeki konut fiyatları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu ve yine aynı bölgelerin ekonomik güven endeksi ile uzun dönem ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Yıldız (2022) Türkiye’de ekonomik güven endeksi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki nedensellik ilişkisini incelediği çalışmasında 2007-2022 yıllarına ait aylık verileri kullanmıştır. Analize göre ekonomik güven endeksinin doğrudan yabancı yatırımların Granger nedeni olduğu ve bu ilişkinin tek yönlü olduğu tespit edilmiştir.

Eryüzlü ve Hopoğlu (2020) Türkiye ve Almanya’daki ekonomik beklentilerin etkileşimini araştırmak için 2007/1-2019/5 dönemine ait Center for European Economic Research (ZEW) endeksi ve ekonomi güven endeksi verilerini kullanarak nedensellik analiz yapmıştır. Elde edilen bulgulara göre ZEW endeksinden ekonomi güven endeksine doğru tek taraflı bir nedensellik mevcuttur. Yani Alman ekonomisinde oluşan bir beklentinin Türk ekonomisini doğrudan etkilediği tespit edilmiştir.

3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

3.1. Veri Seti

Çalışmada Türkiye’de EGE sosyal ve politik etkiler açısından analiz edilmektedir. Ekonomik güveni ölçmek amacı ile EGE verilerinden faydalanılırken; sosyal etkiler olarak işsizlik oranları, politik etkiler olarak ise sosyal harcamalar ve hükümet etkinliği verileri baz alınmıştır. EGE, sosyal harcamalar ve işsizlik oranları verileri OECD veri tabanından elde edilirken, hükümet etkinliği verisi Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmada 1993-2023 dönemine ait aylık veriler kullanılarak değişkenler arasında nedensellik analizi yapılmıştır. Fakat veri kısıtı nedeniyle ekonomik güven endeksi ile hükümet etkinliği arasındaki nedensellik analizi 2002-2023 dönemi baz alınarak analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler Tablo 1’de açıklanmaktadır.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişkenler	Tanım	Kaynak
EGE	Ekonomi Güven Endeksi	OECD
HE	Hükümet Etkinliği Endeksi	WGI
SH	Net Toplam Sosyal Harcamalar Oranı (GSYH)	OECD
ISZ	İşsizlik oranı (%)	OECD

EGE, tüketicilerin ekonomiye olan güvenini göstermektedir. Hane halklarının tüketim ve tasarruflarının gelecekteki gelişimine ilişkin bir gösterge sağlayan standartlaştırılmış bir güven göstergesidir. Endeks, hane halkının beklenen mali durumu, genel ekonomik durum hakkındaki düşünceleri, işsizlik ve tasarruf kabiliyetine ilişkin cevaplara dayanmaktadır. Göstergenin 100’ün üzerinde olması, tüketicilerin gelecekteki ekonomik duruma ilişkin güvenlerinin arttığına, bunun sonucunda da tasarruf etmeye daha az eğilimli ve önümüzdeki 12 ay içinde büyük alımlar için para harcamaya daha eğilimli olduklarına işaret etmektedir. 100’ün altındaki değerler ekonomide gelecekteki gelişmelere yönelik kötümser bir tutuma işaret etmekte ve muhtemelen daha fazla tasarruf etme ve daha az tüketme eğilimiyle sonuçlanmaktadır (TÜİK, 2023).

Hükümetin etkinliği; kamu hizmetlerinin kalitesini, siyasi baskılardan bağımsızlığı, politika oluşturma ve uygulamayı kapasitesini, ayrıca hükümetin bu politikalara bağlılığının güvenilirliğini yansıtır (Kaufmann ve Kraay, 2023). Endeks, -2.5 ile 2.5 arasında değişmekte olup, daha yüksek değerler kamu hizmetlerinin daha kaliteli ve verimli olduğunu göstermektedir.

Sosyal harcamalar nakdî yardımları, doğrudan aynı mal ve hizmet tedarikini ve sosyal amaçlı vergi indirimlerini kapsar. Yardımlar düşük gelirli haneleri, yaşlıları, engellileri, hastaları, işsizleri veya gençleri

hedefleyebilir. Programların “sosyal” olarak nitelendirilebilmesi için kaynakların hane halkları arasında yeniden dağıtımını ya da zorunlu katılımı içermesi gerekir.

3.2. Yöntem

Klasik Augmented Dickey-Fuller (ADF) (1979) testi genel olarak Eşitlik (1) deki gibi gösterilmektedir.

$$\Delta y_t = \beta_0 + \beta_1 y_{t-1} + \beta_2 \text{trend} \quad (1)$$

Burada y_t bağımsız değişkeni β_0 sabit terimi, β_1 bağımsız değişkenin gecikmeli değerini ve β_2 ise trendi ifade etmektedir. ADF testi, β_1 parametresinin anlamlı olup olmadığını test ederek değişkenin birim kök içerip içermediğini tespit etmektedir. Fakat ADF testi yapısal kırılma olması durumunda etkin ve tutarlı sonuçlar vermemektedir. Bundan dolayı Enders ve Lee (2012) tarafından geliştirilen ve Eşitlik 1’de gösterilen klasik ADF modeline, Eşitlik 2’de gösterilen Fourier terimleri eklenerek birim kök analizleri Eşitlik 3’de gösterilen model üzerinden yapılmaktadır. Bir başka ifade ile Fourier ADF testi Eşitlik 3’te gösterilen denklem üzerinden yapılmaktadır.

$$\beta_3 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_4 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + u_t \quad (2)$$

$$\Delta y_t = \beta_0 + \beta_1 y_{t-1} + \beta_2 \text{trend} + \beta_3 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_4 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + u_t \quad (3)$$

Burada sin ve cos Fourier fonksiyonlarını, k hesaplanan frekans değerlerini, t trendi, π sabit pi değerini, T gözlem sayısını ifade etmektedir.

Bu bağlamda FADF testinde ilk olarak F testi ile β_3 ve β_4 parametrelerinin anlamlılığı sınanarak Fourier terimlerinin istatistikî olarak anlamlı olup olmadıklarına karar verilmektedir. Buna göre Fourier terimlerinin anlamlı olması durumunda FADF testi yapılırken, Fourier terimlerinin anlamsız olması durumunda ise ADF gibi klasik birim kök testleri tercih edilmektedir.

Literatürde nedensellik analizi Granger (1969) ile başlamaktadır. Granger (1969) Vector Autoregression (VAR) analizleri ile değişkenler arasında nedensellik ilişkisini araştırmaktadır. Fakat Granger (1969) testinde değişkenlerin durağan olmaması veya eş bütünleşik olmaları durumunda bu test yapılamamaktadır. Granger (1969) testinin yapılabilmesi için durağanlığı ve eş bütünleşik olup olmamaları gibi önsel testlerin zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durumu dikkate alan Toda ve Yamamoto (1995) değişkenlerin maksimum bütünleşik değerlerine dayanan VAR (p+d) Eşitlik (4)’de ifade edilen modeli geliştirmişlerdir.

$$y_t = \alpha + \beta_1 y_{t-1} + \dots + \beta_p + d y_{t-(p+d)} + \varepsilon_t \quad (4)$$

Burada p gecikme uzunluğunu d ise değişkenlerin maksimum gecikme mertebesini ifade etmektedir. Granger (1969) testi gibi Toda Yamamoto (1995) testi de yapısal kırılmaları dikkate almadığından her iki testte de temel hipotezi reddetme eğilimi bulunmaktadır. Bu durum yapısal kırılmalara karşı Toda Yamamoto (1995) testinin güvenilir olmadığını ifade etmektedir. Bu soruna çözüm olarak Enders ve Jones (2016) VAR analizlerinde Eşitlik (5) ve Eşitlik(6)’da gösterildiği gibi Fourier fonksiyonlarını kullanarak yapısal kırılmaları dikkate alan yeni bir test geliştirmiştir.

$$Y_t = \alpha_{01} + \sum_{t=1}^p \alpha_{1i} Y_{t-i} + \sum_{t=1}^p \beta_{1i} X_{t-i} + \phi_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \phi_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + e_{1t} \quad (5)$$

$$X_t = \alpha_{02} + \sum_{t=1}^p \alpha_{2i} Y_{t-i} + \sum_{t=1}^p \beta_{2i} X_{t-i} + \phi_3 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \phi_4 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + e_{2t} \quad (6)$$

Burada α_{01} ve α_{02} sabit terimleri, k hesaplanan frekans değerlerini, t trendi, π sabit pi değerini, T gözlem sayısını ifade etmektedir. Sin ve cos ise trigonometrik terimleri göstermektedir (Banerjee, Arčabić ve Lee vd et al., 2017, s.:116).

Nazlıoğlu, Görmüş ve Soytaş vd. (2016) ise Eşitlik 7 ve 8’de gösterildiği gibi nedensellik analizinde Toda Yamamoto (1995/2016) prosedürüne Fourier fonksiyonlarını ekleyerek Enders ve Jones (2016) testini geliştirmişlerdir.

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{t=1}^{1+dmax} \phi_i Y_{t-i} + \sum_{t=1}^{1+dmax} \phi_i X_{t-i} + u_t \quad (7)$$

$$X_t = \delta_0 + \delta_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \delta_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{t=1}^{1+dmax} \phi_i Y_{t-i} + \sum_{t=1}^{1+dmax} \phi_i X_{t-i} + v_t \quad (8)$$

Burada sin ve cos terimleri trigonometrik terimleri, 1+dmax maksimum durağanlık düzeyini ve i bilgi kriterlerine göre belirlenen gecikme sayısını göstermektedir.

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmada hem değişkenlerin uğramış oldukları şokların kalıcı olup olmadığını belirlemek hem de Fourier Toda Yamamoto (1995) nedensellik analizi yapıldığı için değişkenlerin maksimum entegre derecelerini belirlemek adına birim kök analizi yapılmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak birim kök analizi yapılırken Fourier terimlerinin istatistiki olarak anlamlı olması durumunda Fourier ADF (FADF) birim kök testi tercih edilirken Fourier terimlerinin anlamsız olması durumunda ise klasik ADF testi yapılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada yapılan birim kök analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Sabit ve Trendli	
	ADF	FADF
Düzyer Değerleri		
TR		-1.892
ISZ	-2.845	
EGE	-2.953	
HE	-1.167	
Birinci Farkları	ADF	FADF
TR		-5.502*
ISZ	-4.565*	
EGE	-5.482*	
HE	-5.203*	

Not: ADF (Augmented Dickey Fuller) FADF (Fourier Augmented Dickey Fuller). * Durağanlığı ifade etmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere değişkenlerin klasik ADF ve FADF birim kök sonuçları görülmektedir. Birim kök analizinde öncelikle her bir değişken için Fourier terimlerinin anlamlılığı sınanmıştır. Fourier terimleri anlamlı bulunan değişkenlerin birim kök analizi FADF testi ile yapılırken Fourier terimlerinin anlamsız olduğu durumda ise değişkenlerin birim kök analizleri klasik ADF testi ile yapılmaktadır. Bu bağlamda Tablo 2’den görüldüğü üzere ilk olarak transfer harcamalarının Fourier anlamlılığı sınanmış ve değişkene ait F testi değeri 9.524, frekans değeri 1, uygun gecikme uzunluğu ise 2 olarak bulunmuştur. Enders ve Lee (2012) tablo kritik değerleri ile hesaplanan test istatistiği kıyaslandığında %5 anlamlılık düzeyinde 9.14 tablo F kritik değeri hesaplanan 9.524 F değerinden küçük olduğu için temel hipotez reddedilerek Fourier terimlerinin anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır.

Bir sonraki aşamada ise birim kök analizi için hesaplanan FADF değeri ile tablo kritik değeri karşılaştırılarak değişkenin birim kök içerip içermediğine karar verilmektedir. Bu bağlamda %5 anlamlılık düzeyinde hesaplanan FADF (-1.892) değeri mutlak değerce tablo kritik değerinden (-4.35) küçük olduğu için değişkenin birim kök içermediğini ifade eden temel hipotez reddedilemez. Bir başka ifade ile değişkenin birim kök içerdiği sonucuna varılmaktadır. Değişkenin kaçınıcı dereceden durağan olduğuna karar vermek için değişkenin birinci farkı alınarak tekrar FADF testi uygulanarak Tablo 2’de görüldüğü üzere birinci farkında durağan olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır.

Benzer süreç işsizlik değişkeni için de yapılarak Fourier terimlerinin anlamlı olup olmadığına karar verilmektedir. Bu anlamda işsizlik değişkeni hesaplanan F testi 1.514 bulunmuştur. Bu değer %5 anlamlılık düzeyinde 9.14 tablo F kritik değerinden küçük olduğu için temel hipotez reddedilemeyerek Fourier terimlerinin anlamsız olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. Bundan dolayı işsizlik değişkeni için FADF yerine klasik ADF birim kök testi tercih edilmektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere işsizlik değişkeni için yapılan ADF birim kök testi sonuçları değişkenin birinci farkında durağan olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde ekonomik güven endeksi ve hükümet etkinliği için de yapılan tahminlerde Fourier terimlerinin anlamsız olduğu bulgusuna ulaşılarak FADF testi yerine ADF testi ile birim kök analizi yapılmış ve değişkenin birinci farkında durağan olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışmada ekonomik güven endeksi, transfer harcamaları ve hükümet etkinliği arasındaki nedensellik ilişkisi Fourier Toda Yamamoto nedensellik metodu ile analiz edilmektedir. Diğer bir ifade ile transfer harcamaları, işsizlik ve hükümet etkinliği faktörlerinin ekonomik güven endeksinin belirleyeni olup olmadığı Fourier fonksiyonlara dayalı olarak analiz edilmektedir. Bu bağlamda yapılan test sonuçları Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. Fourier Nedensellik Testi Sonuçları

Testler	k	p	Wald Testi	Asemptotik p Değeri
TR>EGE	1	4	13.943	.007***
ISZ>EGE	2	1	0.21338	.644
HE>EGE	1	4	13.999	.007***

Not: Optimal k ve p değerleri Akaike bilgi kriterlerine göre belirlenmiştir. Bootstrap p değerleri 1000 simülasyon sonucuna göre belirlenmiştir. *** ifadesi %1 istatistikî anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 3’te öncelikli olarak sosyal politikaların bir göstergesi olarak kullanılan transfer harcamaları ile ekonomik güven endeksi, çalışmanın amacı doğrultusunda tek taraflı olarak analiz edilmektedir. Tablo 3’ten görüldüğü üzere transfer harcamalarının ekonomik güven endeksine neden olmadığını ifade eden temel hipotez 0.007

olasılık değerine göre reddedilmektedir. Bir başka ifade ile transfer harcamalarından ekonomik güven endeksine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Tablo 3’ün ikinci sütununda ise sosyal politikaların bir başka göstergesi olan işsizlik oranı ile ekonomik güven endeksi arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmaktadır. Transfer harcamalarında olduğu gibi işsizlik oranı ile ekonomik güven endeksi arasında tek taraflı bir nedensellik ilişkisi test edilmektedir. Tablo 3’ten görüldüğü üzere işsizlik oranının ekonomik güven endeksine neden olmadığını ifade eden temel hipotez 0.644 olasılık değerine göre reddedilememektedir. Bir başka ifade ile işsizlik oranlarından ekonomik güven endeksine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Bu bulgu, Topçu (2024) çalışmasından elde edilen sonuçları desteklemektedir.

Nedensellik testinde son olarak politik istikrarın ve kamusal politikaların niteliği konusunda önemli bir gösterge olan hükümet etkinliği ile ekonomik güven endeksi arasında nedensellik ilişkisi test edilmektedir. Hükümet etkinliği ile ekonomik güven endeksi arasındaki nedensellik ilişkisine dair bulgular Tablo 3’ün son sütununda gösterilmektedir. Bu bağlamda hükümet etkinliğinin ekonomik güven endeksine neden olmadığını ifade eden temel hipotez 0.007 olasılık değeri ile istatistiki olarak reddedilmektedir. Bu bulgu hükümet etkinliğinin ekonomik güven endeksinin sağlanmasının bir nedeni olduğunu ifade etmektedir.

5.SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de sosyal ve politik uygulamaların ekonomik güven endeksine etkisi Fourier nedensellik analizi ile incelenmektedir. Bu kapsamda sosyal uygulamaların göstergesi olarak transfer harcamaları ve işsizlik oranı kullanılırken politik açıdan ise hükümet etkinliği değişkeni kullanılmaktadır. Transfer harcamaları, işsizlik seviyesi ve hükümet etkinliği ekonominin genel durumunu yansıtmakta oynadıkları rolün yanı sıra bir ülkede ekonomiye olan güvenin algısında da önemli rol oynamaktadır. Transfer harcamaları ve işsizlik oranı, ülkelerin sosyal politikalarının değerlendirilmesinde önemli iki kriterdir. Politik açıdan ise birçok kriter bulunsa da, hükümet etkinliği önemli bir gösterge olarak öne çıkmaktadır. Hükümetin etkinliği, kamu hizmetlerinin kalitesini, siyasi baskılardan bağımsızlığı, politika oluşturma ve uygulamayı ve hükümetin bu politikalara bağlılığının güvenilirliğini yansıtmaktadır.

Yapılan ampirik testler sonucu işsizlik oranı ile ekonomi güven endeksi arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Bir başka ifade ile işsizlik oranlarından ekonomi güven endeksine doğru bir nedensellik bulunamamıştır. Bu bulgu işsizlik oranlarının ekonomi güvenliğini olumlu yönde belirleyen önemli bir faktör olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle işsizlik oranlarının artması ülkede ekonomiye olan güveni olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İşsizlik makro ekonomik açıdan da ekonominin önemli bir göstergesidir. İşsizlik oranlarının artması ekonomik daralmayı ifade ettiğinden ekonomiye olan güven algısını ve ekonomik politikalara olan güveni olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda işsizlik oranlarının Türkiye’de ekonomik güveni olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Transfer harcamaları ile ekonomik güven endeksi arasında yapılan Fourier nedensellik analizine göre ise transfer harcamalarından ekonomik güven endeksine doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu sonuç transfer harcamalarının Türkiye’de ekonomiye olan güvenin sağlanmasında önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Son olarak çalışmada hükümet etkinliği ile ekonomik güven endeksi arasında yapılan nedensellik testine göre hükümet etkinliğinden ekonomik güven endeksine doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu sonuç

Türkiye’de ekonomik güvenin sağlanmasında siyasilere uygulanan politikalara bağı olmalarının ve bu politikalara uymalarının önem arz ettiğini göstermektedir. Ayrıca kamu hizmetlerinin kalitesinin ve niteliğinin artması ekonomik güvenin sağlanmasında önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Çalışmanın sonuçları, özellikle hükümet etkinliğinin ekonomik güvence üzerindeki paylaşım rolüne vurgu yaparak, sosyal politikaların ve politik yöntemlerin belirlenmesinde yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırma Etik Kurul Onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aytekin, İ. (2020). Döviz kuru sanayi üretimi ve ekonomik güven arasındaki ilişkinin analizi: Türkiye örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 322-330. doi: <https://doi.org/10.47130/bitlissos.798185>
- Aytekin, İ. ve Bozkaya, Ş. (2021). Makro iktisadi göstergelerin ekonomik güven üzerindeki etkilerinin analizi: Türkiye örneği, *İstatistik ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2(1) 55–68. doi: <https://doi.org/10.52693/jsas.932931>
- Banerjee, P., Arčabić, V. ve Lee, H. (2017). Fourier ADL cointegration test to approximate smooth breaks with new evidence from crude oil market. *Economic Modelling*, 67, 114-124.
- Barışık, S. ve Dursun, E. (2020). Türkiye’de ekonomik güven endeksi ile altın fiyatları ve döviz kuru arasındaki ilişkinin analizi. 5.İKSAD Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (s. 370-384). Tokat: İKSAD Journal. doi: <https://doi.org/10.31623/iksad062313>
- Demir, F. (2021). Ekonomik güven endeksi ve finansal yatırım araçları reel getirileri arasındaki zamanla değişen nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), 734-751. doi: <https://doi.org/10.21076/vizyoner.881129>
- Demir, M. ve Eminer, F. (2014). Kredi derecelendirme kuruluşları üzerine düşünceler. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 96-113.
- Demirgil, B. (2019). Ekonomik büyümede güven faktörünün etkisi: Türkiye örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 155-163.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.
- Enders, W. ve Jones, P. (2016). Grain Prices, Oil Prices, and Multiple Smooth Breaks in a VAR. *Studies in Nonlinear Dynamics & Econometrics*, 20(4), 399-419.
- Enders, W., & Lee, J. (2012). The flexible Fourier form and Dickey–Fuller type unit root tests. *Economics Letters*, 117(1), 196-199.
- Eryüzlü, H. ve Hopoğlu, S. (2020). Almanya ve Türkiye ekonomik beklentilerinin karşılaştırılması: ZEW ve ekonomik güven endeksi duyarlılık göstergelerinin analizi. *Alphanumeric Journal*, 8(1), 131-142. doi: <https://doi.org/10.17093/alphanumeric.590209>
- Evcı, S. (2019). Ekonomik güven endeksi ile yatırım araçları arasındaki nedensellik ilişkisi: Toda-Yamamoto yaklaşımı. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (4), 2893-2901. doi: 10.20491/isarder.2019.782
- Eyüboğlu, K. ve Eyüboğlu, S. (2017). Ekonomik güven endeksi ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 603-614.
- Gökalp, N. (2003). Ekonomide güven faktörü. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10(2), 163-174.
- Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 424-438.
- Güngör, S. (2019). Ekonomik güven endeksi ve finansal yatırım araçları getirileri arasındaki nedensellik ilişkisi: 2007-2017 döneminde ABD doları ve altın getirileri örneği. *Journal of Management and Economics Research*, 17(1), 22-39. doi: <https://doi.org/10.11611/yead.463214>
- Kauffmann, D. ve Kraay, A. (2023) Worldwide Governance Indicators. World Bank Group: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators> adresinden alındı
- Kavakcı, S. ve Görmüş, Ş. (2018). Sosyal sermaye bağlamında güven kavramı: Dini, toplumsal ve iktisadi etkisi. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 4(1), 79-95.
- Nazlıoğlu, S., Görmüş, N. A., Soytaş, U. (2016). Oil prices and real estate investment trusts (REITs): Gradual-shift causality and volatility transmission analysis. *Energy Economics*, 60, 168-175.
- Özsağır, Y. (2007). Ekonomide güven faktörü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 46-62.
- Tekin, E. ve Zeren, F. (2022). Ekonomik güven endeksi ile ihracat miktar endeksi ve ithalat miktar endeksi arasındaki

- nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 6(2), 235-250. doi: <https://doi.org/10.31200/makuubd.1116159>
- Toda, H. Y. ve Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250.
- Topçu, U. (2024). Tüketici güven endeksinin belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Parion Akademik Bakış Dergisi*, 3(2), 67-83.
- TÜİK (2023, Aralık). Ekonomik Güven Endeksi İstatistikleri [Ekonomik Güven Endeksi, 49725]. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ekonomik-Guven-Endeksi-Aralik-2023-49725> adresinden alınmıştır.
- Yalçın, E. C., Tıraşoğlu, M. ve Çevik, E. (2017). Bölgesel bazlı konut fiyat endeksi ile ekonomik güven endeksi arasındaki ilişkinin ekonometrik analizi: Türkiye örneği. *Girişimcilik ve Kalınma Dergisi*, 12, 123-137.
- Yıldız, M. (2022). Doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik güven ilişkisi: Türkiye örneği. 9. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi içinde (ss. 267-274).